

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)

Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)

Band: 62 (1977)

Heft: 8

Artikel: Cronica : entschatta november 1976 entochen la fin da mars 1977

Autor: Berther, Norbert

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882274>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 30.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cronica

(Entschatta november 1976 entochen la fin da mars 1977)

Fatgs romontschs

80 onns Romania

A caschun dalla radunonza generala dils 26 da decembre a Trun discuteschan ils delegai aspramein la revisiun dils statuts. Igl ei lu seresultau che l'idea cardinala dils tschentaments da 1967 seigi buna. Perquei concludan ils delegai d'ad interim empruar da realisar quels, incumbensond la suprastanza dad activar il movement romontsch ellas singulas vischnauncas.

En plazza dils 3 suprastonts abdicants, sur Giusep Pelican, Richard Cavigelli e Rest Martin Cabalzar, elegia la radunonza sur Felici Riedi (Uors), Silvio Camenisch (Domat) e Clau Solèr (Lumbrein/Turitg) sco representant dils students. Quels havevan salvau igl avonmiezdi lur radunonza ed havevan tscharniu Ramun Berther, Rabius, sco niev parsura en plazza da Rest Martin Cabalzar che resta vinavon redactur dalla Talina.

Per raschun che la Romania festivescha il giubileum dad 80 onns realisescha ella suenter la radunonza generala ina serada romontscha. En siu plaid festiv fa Ignaz Cathomen, parsura dalla Romania, menziun dils eveniments impurtonts dall'uniun romontscha. Ina revista munta era la scena «Romania giubilonta» da Theo Candinas, dada da seminarists da Cuera. Ils gimnasiasts da Mustér dattan il pign toc «Quater vuschs en dispeta» da Mariano Tschuor. La Societad da musica ed il Chor viril da Trun embelleschan la serada cun plascheivlas producziuns.

Niev president dalla Renania

A caschun dalla radunonza generala dalla Renania dils 19 da mars vegn Andreas Cadonau, Flond, eligius sco niev parsura en plazza da Gion Kunfermann, Cuera. Il presidi va en turnus ad in representant dalla Sur- e Sutselva. Suenter las tractandas statutaricas plaida il parsura dalla Ligia Romontscha, Romedi Arquint, sur da questiuns da nies lungatg.

Dieta romontscha a Cuera

Ils 11 da mars salva la Societad retoromontscha sia radunonza generala. L'im-purtonta incumbensa da quella instituziun ei l'ediziun dil Dicziunari romontsch che munta in arcun linguistic sco era cultur-historic dil Grischun. Igl onn vargau ein ils faszichels 81 ed 82 cumpari. Era las Annalas, igl organ periodic dall'uniun, ha puspei purtau instrucziun e divertiment als Romontschs.

Grazia al premi «Ossian» sa la Societad retoromontscha realisar ils 22 e 23 d'octobre 1977 ina dieta romontscha alla scola cantunala a Cuera. Discussiuns e refe-

rats servan ad ina orientaziun e collaboraziun sin differents camps, denton era al scomi d'ideas e da propostas.

Suenter las tractandas statutaricas fa sur Felici Maissen in interessant referat sur dil tema «Il giavel ella detga». (Mira la contribuziun en quest Ischi!)

Niev parsura dalla Ligia Romontscha

A caschun dalla secunda radunanza generala dalla Ligia Romontscha dils 14 da december elegian ils delegai Romedi Arquint sco niev parsura. El ha 33 onns, ha studegiau teologia ed ei dapresent magister da religiun e da romontsch al Li-ceum Alpinum a Zuoz. Dasperas diregia el il Center a Chapella, nua ch'el ha sviluppau ina gronda activitad culturala.

Ils delegai secusseglian era sur dil program da laver per 1977 ed acceptan il preventiv. Da gronda impurtonza ei la cumissiun linguistica che secumpona da prof. dr. Alexi Decurtins, prof. dr. J. Arquint, Vincenz Sonder e redactur Gion Clopath. Quei niev gremi ha da crear novs plaids, ils schinumnai neologissem.

Radio e televisiun: Novs collaboraturs – Retscherca sur dallas emissiuns

Damai ch'il program dil Radio romontsch vegn amplificaus el decuors da quest onn (novitads era la dumengia, ina emissiun regulara da cuntegn religius e la scuntrada romontscha) basegna ei novs collaboraturs. La fin da november vegnan ils sequents eligi: Pieder Simeon, burgheis da Lontsch, scol. sec. a Trun, Chasper Stupan, Ardez, magister a S. Murezi e Christian Joos, Andeer, scolast primar a Silvaplauna.

La primavera digl onn vargau ha il Post da programs da radio e televisiun schau rimnar sistematicamein informaziuns davart diember d'auditurs ed accoglient-scha dallas singulas emissiuns romontschas. Avon entgin temps ei il resultat della retscherca cumparius. Quel muossa che ordvart biars Romontschs teidlan las emissiuns. Gronda accoglient-scha anflan «L'emissiun purila», «Nossa emissiun» e las novitads da mintgadi. Special interess demuossan ils Romontschs era per il Balcun tort.

En tiara romontscha mo romontsch

Ils 12 e 13 da november realisescha la Fundaziun Casa Stapfer per la quarta gada ina dieta romontscha el casti da Lenzburg. Uonn s'occupeschan ils numerus participants dil principi territorial. Quel munta ch'il territori romontsch vegni circumscrets exactamein. Enteifer quel fuss il romontsch lungatg ufficial en tutt graus: en scola, en baselgia ed en vischernaunca. Ina vischernaunca savess buca pli decider dad introducir il tudestg en scola ed en radunonzas.

Sco basa alla dieta valan ils differents referats: Prof. dr. Alexi Decurtins dat ina survesta historica dil lungatg romontsch, prof. dr. Werner Kägi ei dil mein ch'il principi territorial stoppi vegnir realisaus sin fundament dil federalissem. Sur dalla situaziun linguistica el cantun Friburg plaida dr. H. B. Friolet, ferton che dr. Riccardo Tognina orientescha sur dalla situaziun linguistica dil Grischun talian.

Dalla discussiun seresulta ei ch'ei vali la peina da realisar il principi territorial. Denton hagi ei num dad agir pass per pass e cun tact psicologic e dad informar la populaziun damai ch'il suveran hagi la finala da decider sur da quei project.

Religiun

L'Uniun da giuventetgna sursilvana ha buca success

Enconuschentamein ei l'Uniun da giuventetgna sursilvana vegnida fundada ils 14 da fevrer 1973. Sco preses ei Pader Reto Camenisch vegnius numnaus, il qual haveva surpriu in onn avon la pastoraziun dalla giuventetgna dalla Surselva. L'entira acziun ha denton buca giu il success giavischau per motivs da collaboraziun, organisaziun e da program. L'entschatta fevrer 1976 abdichescha Pader Reto sco preses e spiritual dalla giuventetgna. – Suenter quellas experienzas tuornan ins ad interim puspei anavos al status da pli baul, nua che mintga uniun regiunala (Cadi, Foppa e Lumnezia) haveva in agen preses.

Decanat sursilvan

A caschun dalla radunanza dil Decanat sursilvan dils 29 da november rapporta il president, sur Pius Venzin, sur dalla activitat dalla uniun. A Tavanasa han ins discutau principis generals da pastoraziun, a Mustér ha sur Rossi referiu sur digl aspect teologic dil sacerdozi, a Peiden ein las uniuns stadas il tema dil di. Ils 5 da matg han ins salvau ina radunanza a Glion ensemens cun ils presidents dallas pleivs ed ils suprastonts dallas uniuns. Pader Baseli Drack da Mustér e sur Sep Fidel Sievi da Val han referiu sur dils documents dalla sinoda.

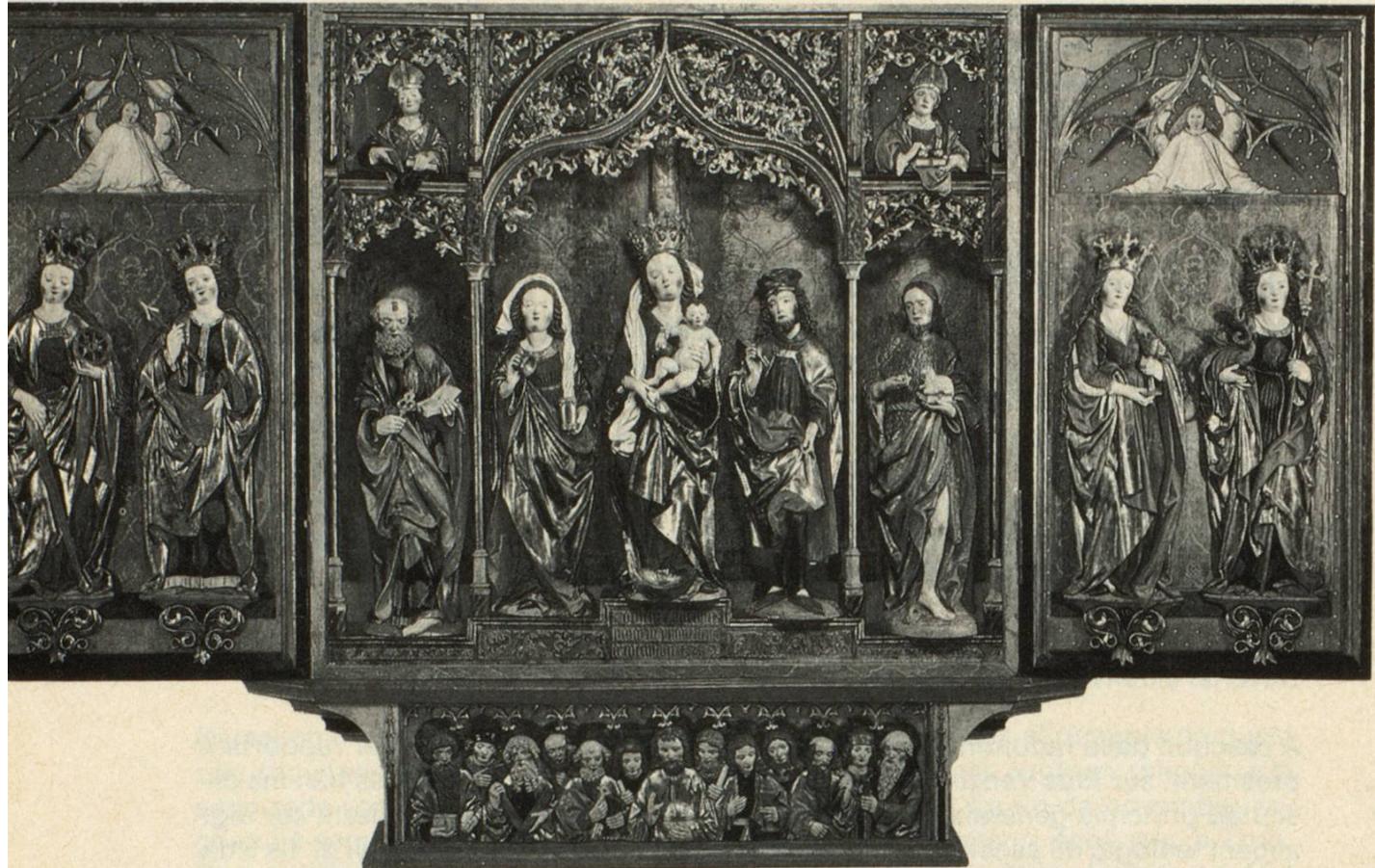
La claustra da Mustér alla televisiun

Ella davosa emissiun dalla retscha «Ord emprem maun» (Aus erster Hand) ei igl avat dalla claustra da Mustér, dr. Victor Schönbächler, hosp. Alfons Matt e Hans Peter Meng fan damondas ad el sur dalla veta claustral. Denteren vegnan enzacons films sur dalla claustra mussai.

Cultura

In scazi prezius ei restauraus

Il november finescha igl Institut svizzer d'art a Turitg la restauraziun digl altar gothic d'Ivo Strigel dalla baselgia parochiala da Mustér. Las lavurs han custau 270 000.– frs. Il renomau monument d'art ch'ei da muntada europeica vegntschentaus ussa ella caplutta da s. Gions nua ch'igl ei preparau in ambient adattau. (Mira il maletg sin pg. 60)

Biala fatscha dil vitg

Per saver modernisar ils indrezs tecnics e razionalisar las localitads da produzion, cumpra la Stampa Romontscha la casa Coop a Mustér. Ella renovescha buca mo igl intern, mobein era igl exterier dalla casa. Aluis Carigiet decorescha la fassada cun numerusas picturas. Il medem artist fa era in maletg mural dretg dalla entrada dalla scola da *Trun* sco era ella sala da magliar dalla Casa d'affons Depuoz. (GR, 16-11-1976)

Exposiziun da maletgs da Giovanni Segantini a Mustér

Dils 25 da fevrer entochen ils 13 da mars expona la Fundaziun Landis & Gyr ovras da Giovanni Segantini els locals dalla scola claustral a Mustér. Il scopo da quella exposiziun ei da svegliar era tier il sempel luvrer e mistergner la capientscha per il luvrar e barhar e la stenta spirtala digl artist.

75 onns Chor viril Breil

Ils 30 d'october festivescha il Chor viril da Breil il giubileum da 75 onns. En quei temps ha el giu ils suandonts dirigents: mistral Mattias Friberg (1901–1919), Sep Antoni Muoth (1920–1936) e Pieder Antoni Livers (1937 entochen oz). A caschun dalla festivitat dattan zacons commembors il toc humoristic «Il commember d'honur». Il dirigent e differents cantadurs retscheivan in dun da renconuschient-scha per lur fideivladad.

Sport

Impurtontas cuorsas da skis ella Surselva

Ils 5 da fevrer ha liug a *Breil* il Campiunadi svizzer alpin dils juniors. Conradin Cathomen, Lags, daventa campiun svizzer el slalom gigantic. In di pli tard realisescha *Vuorz* per la quarta gada in slalom gigantic internaziunal per damas al Péz d'Artgas. Victura: Lise-Marie Morerod. Ina cuorsa aunc pli impurtonta vegn menada atras ils 2 da schaner a *Lags*. Per l'emprema gada vegn realisau leu ina cuorsa mundiala da skis. Ils megliers specialists dil slalom semesiran sin la pista bein preparada. Cun la plema va Ingemar Stenmark. Igl arranschament sportiv che fa grondas pretensiuns organisatoricas ei reussius. – Il punct culminont ha denton liug ils 18 da fevrer. Damai che la cuorsa dad Arlberg-Kandahar ha buca saviu vegnir realisada muort munconza da neiv ha *Lags* puspei la cuida dad organizar ina cuorsa mundiala. Entuorn 30 000 aspectaturs persequiteschan ils ga-gliards campiuns, dils quals Franz Klammer daventa victur. L'organisaziun funcziunescha puspei stupent.

Scola

Seras d'instrucziun

Ils 18 da mars plaida Toni Halter a caschun d'ina sera d'instrucziun per geniturs ed educaturs a *Mustér* sur dad aspects educativs da nos dis. Per conclusiun prelegia el in raquent ord sia nova ovra «Diarí suenter messa».

La fin da mars referescha sur dr. Giosch Albrecht davart la muntada dallas nozzas ecclesiasticas el ravugl dalla giuentetgna da *Rueun*.

Emprem test d'ortografia sursilvan e ladin

Per affons che han difficultads el leger ed el scriver correctamein ha il Survetsch psicologic cantunal elaborau in test en collaboraziun cugl Institut per psicologia experimentalda della Universitat da Friburg e cun la Ligia Romontscha. Il test iubeschha als scolasts e cussegliaders dil survetsch psicologic dad eruir co ei stetti cun la habilitad digl affon el leger e scriver.

Midadas egl Inspectorat da scola dalla Surselva

Ils 14 da fevrer elegia la Regenza grischuna *Gion Dietrich*, scolast secundar a Danis/Tavanasa, sco niev inspectur da scola per il district Reinanteriur/Glion. El succeda a Leo Bundi che seretrai culla fin digl onn actual da scola suenter in'activitat da 23 onns en quei uffeci. El mereta nies engraziamenti per siu engaschi en favur dalla scola. – In meins pli tard tscharna la medema instanza *Lina Tschuor* da Rueun, sesenta a Domat, sco inspectura per las scolas da laver. Ella ei successura da Maria Muoth.

Politica

Renovaziun digl asil a Mustér

Ils 10 da mars approbeschan ils vischins da Mustér la renovaziun ed ingrondaziun dalla Casa s. Gions. Il project quenta cun ina investiziun da 2,54 milliuns francs. La vischnaunca ha sulettamein da garantir igl emprest hipotecar. Medemamein concedan els in credit da maximal 300 000.– frs. per ereger la canalizaziun naven da Funs entochen Cuoz, Buretsch, Segnas e Peisel.

Novas lavineras

Per segirar la staziun dalla pendiculara *Stgegia-Scopi* (Lucmagn) che serva ad indrezs militars, vegnan erigidas lavineras per 3,5 mill. frs. 80% dils cuosts surpren la Confederaziun, il rest il Cantun Grischun, damai che quei project schurmegia era la via cantunala.

Era alla vischnaunca da *Sumvitg* conceda la Regenza ina contribuziun per curclar ils cuosts da construir lavineras e plontazion cun cuosts da 600 000.– frs. Il project duei schurmegiar specialmein la part orientala dil vitg Cavischlè sco era la via da communicaziun S. Benedetg-Clavadi.

Impurtons projects a Glion

Ils 21 da schaner concluda la vischnaunca da Glion da ceder gratuitamein in suлом da 6000 m² alla Uniun purila sursilvana ni ad ina nova societat per bagheggiar sisu ina halla da fiera. Quella duei era survir per exposiziuns da diversa natira, per fiascas da cant e musica, occasiuns culturalas etc.

La medema radunonza concluda d'acquistar ina nova piazza da ballapei per 180 000.– frs. Ils 4 da mars concluda la medema instanza in credit da 2,6 mill. frs. per renovar la casa da scola veglia, che duei daventar ina casa communal, denton era in center administrativ regional.

Niev center communal a Lags

Alla fin da november sa Lags inaugurar il niev center communal, projectaus d'architect Giuzzetti. El cumpeglia ils biros dalla administraziun communal a e dalla cassa da Raiffeisen, la stizun dil VOLG e varga 30 habitaziuns.

La Pro Surselva vegn dissolvida

Ils 12 da november decida la radunanza dalla Pro Surselva da dissolver l'uniun ch'ei vegnida fundada 1967. El decuors da quels onns ha ella sviluppau ina viva activitad. Denter auter ha ella elaborau in concept da svilup, realisau igl agid alla famiglia e la scola da musica, sco era preparau la dismessa da rumians a basa regiunala. La fuorma giuridica d'ina uniun da dretg privat ei denton buca ina basa sufficienta per sligiar ils pensums futurs. Per quei intent eis ei vegniu creau la Corporaziun da vischnauncas che surpren per gronda part ils pensums da sia antecessura.

La Pro Surselva ei seresultada dalla dieta economica che la Romania ha organisaau 1966 a Breil sut l'egida da dr. Dumeni Columberg. El ei in dils iniziants da quei moviment regiunal. Gronds merets per la Pro Surselva ha era mistral Bendetg Vincenz che ha presidiau l'uniun naven da 1970 entochen la fin.

La damonda dalla dismessa da rumians ella Surselva ei buc'aunc sligiada

La Corporaziun da vischnauncas Surselva refusa il project dalla dismessa da rumians cun 1 704 na encunter 1 268 gie. 23 vischnauncas ein stadas encunter, 15 persuenter. Sin fundament da quella decisiun sto la suprastonza dalla corporaziun elaborar in'autra proposta concernent quella damonda.

Votaziuns

Palancau cantunal

Ils 13 da mars decida il pievel grischun cun 25 799 gie encunter 12 662 na da scumandar tut ils apparats da giug per daners.

Resultats dalla Surselva

	gie	na
Cadi	2115	1104
Foppa	989	373
Lumnezia	986	507
Rueun	463	306

Palancau federal

Ils 5 da decembre approbescha il suveran svizzer da prolungir il conclus davart daners e credit entochen alla fin da 1978 sco era la survigilonza da prezis, fiera denton l'iniziativa POCH che leva introducir l'jamna da 40 uras lavur.

Resultats

	Credit		survig. prezis		POCH	
	gie	na	gie	na	gie	na
Grischun	23 623	12 152	30 607	7 684	4 708	34 174
Svizra	1 108 414	466 923	1 365 693	299 672	370 436	1 314 523

Ils 13 da mars ha la Svizra puspei da decider sur da duas iniziativas pertuccont ils jasters. Ils Republicans da Schwarzenbach levan reducir la cumpart dalla populaaziun jastra a 12,5 pertschien dil pievel svizzer. Consequentamein vessen varga 250 000 jasters giu da bandunar nossa tiara enteifer 10 onns. L'iniziativa dall'Acziun naziunala vuleva fixar il diember annual d'impatriaziuns a 4000. Ina ulteriura iniziativa dalla Acziun naziunala haveva per mira da suttametter tut las cunvegnas statalas cugl exteriur al referendum. Tuttas treis propostas fiera il pievel svizzer cun gronda maioritad. Perencunter accepta el la proposta dil Cussegli federal da possibilitar il referendum per cunvegnas illimitadas e nunvisablas e pil commembradi ad ina organisaziun internaziunala. L'entrada en organisaziuns per la segirtad collectiva ed en communitads supernaziunalas ei suttamessa al referendum obligoric.

Resultats

Lescha Schwarzenbach		Acziun naz.	
	Gie		Na
GR	9 631	29 647	11 469
CH	492 583	1 183 813	568 583
			27 851
			1 115 501

Cunvegna statala Iniziativa

	Gie		Na
	6 494	25 562	23 019
	351 749	1 153 594	9 667
			504 924

Economia

Trun dismetta la pasculaziun cumina

Ils 4 da mars decida la vischnaunca da Trun da dismetter la pasculaziun cumina. Il motiv principal per quei pass ei il grond traffic sin via staus. Ei ha dau differents accidents, dils quals la segirada da responsabladad ha buca surpiu ils cuosts. Il scamond dalla pasculaziun sereferescha era sils tiers manedels. Quei caschuna momentan discussiuns animadas,

La Fabrica da ponn Trun ha vinavon difficultads

Malgrad la sanaziun digl onn vargau ha la Fabrica da ponn Trun buc'aunc surmuntau las difficultads. Ina dallas impurtontas raschuns per las pitgiras dalla interresa ein las differentas filialas. El decuors dils davos dus onns han quellas caschunau in deficit da buca meins che 4,3 mill. frs. Il cussegl d'administraziun ha per cletg anflau in partenari che surpren quellas fatschentas. Plinavon vegn Paul Emil Müller incaricaus da continuar cun la reorganisaziun instradada. La maioritad dallas aczias dalla fabrica possedan ussa las Pendicularas Nandro SA, Savognin.

Crap s. Gion surpren las Funicularas Lumnezia SA

Sco gia menziunau el davos Ischi semestril han las Pendicularas Crap s. Gion fatg in contract da menaschi cun las Funicularas Lumnezia SA per la sesiun 1976/77. El decuors digl unviern vargau acquista Crap s. Gion definitivamein ils stabiliments turistics ella Lumnezia.

Nos morts

Dr. Gion Darms, Falera/Cuera (1896–1976)

Ils 18 da december 1976 pren dr. Gion Darms cumiau da quest mund. Il defunct ei staus in versau giurist ed in politicher da reputaziun. El ha fatg part biars onns dil Cussegl grond, ei staus mistral dalla Foppa e naven da 1944 entochen 1950 ha el appartenu alla Regenza sco cau dil departement da giustia. L'encorunaziun da sia activitat mutta l'elecziun el Cussegl dils stans, nua ch'el ha representau il Grischun naven da 1956 entochen 1968. Dr. Darms ei era staus in promotur dil romontsch. Sco student eis el staus president dalla Romania. (GR, 28-12-1976)

Gion Fidel Coray, Schluein (1906–1977)

Ils 10 da schaner banduna in auter grond vischin dalla Foppa il terrester: Gion Fidel Coray. El ha dau 40 onns scola a Schluein, siu vitg natal. Dasperas ha el fatg il pur. Fetg activs eis el staus ella politica. Da 1935–1965 eis el president da vischnaunca da Schluein. Naven da 1943–1967 appartegn el al Cussegl grond ch'el presidiescha igl onn 1965/66. Era el militer fa Gion Fidel Coray ina splendida carriera s'avanzond a colonel.

Diversa

Ils 4 da mars 1977 sa *Placi Manetsch* festivar a Mumpé Medel siu *100avel natalezi*, in schabettg che serepetta buca mintga di. Per quella caschun realisescha la vischnaunca da Mustér ina digna festivitat en sala da scola a Mustér. Era la Regenza grischuna gratulescha al giubilar e surdat ad el in schenghetg.